

Investigating the Role of Green Economy on Urban Poverty Reduction (Case Study: Mashhad)

Hossien Hataminejad¹ , Abolfazl Mansouri Etminan, Ebrahim Farhadi

¹-Associate Professor of Geography and Urban Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran. **E-mail:** Hataminejad@ut.ac.ir

²-Ph.D. Student, Department of Human Geography, University of Tehran, Tehran, Iran.

³-Ph.D. Student, Department of Human Geography, University of Tehran, Tehran, Iran and Visiting Scholar, Department of Architecture, Bologna University, Italy.

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 16 March 2022

Revised: 25 April 2022

Accepted: 17 September 2022

Published online: 23 September 2022

Keywords:

*Green economy,
sustainable development,
urban poverty,
Mashhad City.*

ABSTRACT

Introduction: The green economy is one of the most important manifestations of the integration of economic, social, and environmental dimensions, and without it, sustainable development will not be achieved. The purpose of this article is to identify the components and constructive indicators of the green economy in conjunction with the reduction of urban poverty in Mashhad.

Data and Method: This research, in terms of method, is apart from quantitative-qualitative research, in terms of purpose, it is apart from applied research, and in terms of nature, it is among descriptive and analytical research. In the first step, by using the information of the statistical blocks of the Statistics Center for the city of Mashhad in 2016, it has been done to identify urban poverty areas using spatial analysis in the GIS software environment. Then, in the identified poverty areas, the effect of green economy indicators on reducing urban poverty was investigated and analyzed using Pearson's correlation tests and regression of the indicators.

Results: The findings of this analysis show that the components of the green economy including access to resources, human capital, economic structure, green management, green investment, green jobs, and green transportation significantly explain the urban poverty of Mashhad, which amount It is equal to 87.3 percent.

Conclusion: Considering that the components of the green economy significantly explain the urban poverty of Mashhad, necessary planning should be done in this case. In this research, solutions based on the green economy have been presented in order to reduce poverty in the poor areas of Mashhad city.

Cite this article: Hataminejad, Hossien., Mansouri Etminan, Abolfazl., Farhadi, Ebrahim. (2022). Investigating the Role of Green Economy on Urban Poverty Reduction (Case Study: Mashhad). *Urban Social Geography*, 9 (2), 257-274. <http://doi.org/10.22103/JUSG.2022.2084>

© The Author(s).

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman.

DOI: <http://doi.org/10.22103/JUSG.2022.2084>

¹- **Corresponding Author:** Hataminejad, H., University of Tehran, Tehran, Iran.
 (+98) 9124127800

 Hataminejad@ut.ac.ir

English Extended Abstract

Introduction

Urban poverty is a multidimensional phenomenon and as one of the manifestations of poverty, it is a set of poverty transferred from the rural society (by immigrants to the city) and also produced and reproduced in the urban society, which gives a terrible face to the cities. and has led to the formation of all kinds of social and environmental damage in urban environments (Khodaei and Timuri, 2017: 34), which has prompted urban planners and managers to provide order to reduce urban poverty take policies and solutions, among which, it seems that the application of the green economy approach as an innovative strategy that has attracted a lot of attention in recent years can be a solution.

The concept of a green economy was first proposed in 1989 by a group of economists (including Pearce and his colleagues) leading in the field of environment in London and in a report entitled "A plan for a green economy" (Newton & Cantarello, 2014: 1; UNDP, 2012: 5). The challenges facing the world community, such as economic and financial crises, population increase, food insecurity, climate change, etc. caused the United Nations General Assembly to decide in 2009 that in 2012, that is, 20 years After the Conference on Environment and Development in Rio de Janeiro, the 20th anniversary of the first summit in 1992, the conference (Rio +20) was held in the same city. and poverty eradication (FAO, 2010: 3) and international frameworks for sustainable development (UNEP, 2011: 17; UNCTAD, 2011: 1).

The green economy is one of the most important manifestations of the integration of economic, social, and environmental dimensions, and without it, sustainable development will not be realized (Ramazani Qavamabadi, 2013: 117). The United Nations Environment Program (UNEP) defines the green economy as a strategy whose results will lead to the improvement of human well-being and social equality, in the case of a significant (meaningful) reduction of environmental hazards and ecological deficiencies. slow (UNEP, 2012: 9). Green economy is an economy that leads to the improvement of human welfare and social justice through the significant reduction of environmental risks and ecological deficiencies (UNEP, 2011: 16). In simpler terms, a green economy is an approach that refers to concepts such as low carbon, resource efficiency, and social inclusion. The operational concept of a green economy indicates that the growth of income and employment is done by public and private sector investments in a way that reduces carbon emissions and pollution, increases the efficiency of resources and energy, and prevents the reduction of biodiversity and services. become an ecosystem (Bassi, 2014: 88; UNECA, 2012: 1).

The city of Mashhad, the second most populous metropolis of Iran after Tehran, is no exception to this rule. So that the acceptance of urban and rural immigrants from all parts of the country and even abroad has grown during the last few decades, especially after the revolution in this metropolis, and the result of this is the lack of services and the drop in indicators. It has been economic, social, and physical, and as a result, urban poverty has increased, so finding a solution to reduce urban poverty in Mashhad is an inevitable necessity. In this way, the current study aims to analyze the role of the green economy in order to reduce urban poverty in Mashhad. This research about the concept of green economy and urban poverty tries to answer the following questions:

What are the components and constructive indicators of the green economy in connection with the reduction of urban poverty?

What effect can the application of the concept of the green economy have on the category of urban poverty in Mashhad?

What planning solutions can be presented based on a green economy in order to reduce urban poverty in Mashhad?

Data and Method

The current research aims to analyze the impact and role of the green economy approach in order to reduce urban poverty in Mashhad. In fact, this research is trying to check to what extent the components and constructive indicators of a green economy can be effective in reducing poverty in the poor areas of Mashhad city. In this way, this research, in terms of method, is apart from quantitative-qualitative research, in terms of purpose, it is apart from applied research, and in terms of nature, it is in the category of descriptive and

English Extended Abstract

---

analytical research. Therefore, in this research, the first step, using the information of the statistical blocks of the Statistics Center for the city of Mashhad in 2016, was done to identify the urban poverty areas using spatial analysis in the ARC GIS software environment. In fact, the quantitative data of this research were collected using documentary and library methods in order to identify the poor areas of Mashhad city, and the results were obtained using spatial analysis. and the integration of information layers has been analyzed in the ARC GIS software environment. Then, in the next step, in the identified poor areas of Mashhad city, the effect of constructive indicators of the green economy on the reduction of urban poverty has been investigated. For this purpose, the social survey method and the questionnaire tool have been used. The statistical population of the qualitative data of this research is all specialists and researchers in the field of urban development and urban planning of Mashhad city, 40 of them were questioned using the snowball method, and the information obtained from their questionnaire They have been analyzed using inferential statistical tests such as Pearson's correlation test and multivariate regression analysis.

Results

The results of this analysis show that the components of the green economy including access to resources, human capital, economic structure, green management, green investment, green jobs, and green transportation significantly reduce the urban poverty of Mashhad. It explains the combined index including social, economic, and physical poverty, which is equal to 87.3%. In other words, the components of the green economy explain 87.3 percent of the changes in urban poverty in Mashhad, which is a significant amount. Also, according to the significance level and the standardized regression coefficient for each of the components of the green economy, the component of green jobs can have a greater effect in reducing urban poverty in Mashhad compared to other components of the green economy.

Based on the results of the tests, it can be said that the average measurement components of the green economy including access to resources, human capital, economic structure, green management, green investment, green jobs, and green transportation are 4.62 and 3.62, respectively. 3.0, 2.95, 3.82, 4.05, 4.45, and 2.65, and considering that the significance level of these components is less than 0.05, as a result, between the average of this component and the average of this research (mean criterion = 3) there is a significant difference. In this way, it can be concluded that access to resources, human capital, economic structure, green management, green investment, green jobs, and green transportation is effective in reducing social, economic, physical poverty and overall urban poverty in Mashhad. have been; Therefore, in general, it can be acknowledged that the green economy (its significance level is less than 0.05 and its average is above the reference average) can be effective in reducing the urban poverty of Mashhad.

Conclusion

In recent years, due to the emergence of the concept of the green economy, many international institutions, and organizations, as well as research centers, have started to publish global indicators of the green economy, which in this research is based on its purpose and based on the investigation. Various types of research, in total, the components of access to resources, human capital, economic structure, green management, green investment, green jobs, and green transportation as the components of the green economy linked to poverty. urban (including economic, social, and physical poverty) were selected. The results of the conducted tests (one-sample t-test, Pearson's correlation coefficient, and multivariate regression analysis) in this research indicated that if the green economy and its components are applied, we can expect a reduction in urban poverty. in the poor areas of the cities, including the city of Mashhad. Because there is a significant, direct, and strong relationship between the components of the green economy, including access to resources, human capital, economic structure, green management, green investment, green jobs and green transportation, and the reduction of urban poverty in Mashhad. It exists and also the constituent components of the green economy significantly explain the urban poverty of Mashhad.

واکاوی نقش اقتصاد سبز بر کاهش فقر شهری (مورد پژوهی: شهر مشهد)

حسین حاتمی نژاد^۱✉، ابوالفضل منصوری اطمینان، ابراهیم فرهادی

^۱-دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: Hataminejad@ut.ac.ir

^۲-دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

^۳-دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران، تهران، ایران و پژوهشگر برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای در دانشگاه بولونیا، بلونیا، ایتالیا.

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۲/۲۵</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۲/۰۵</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۲۶</p> <p>تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۰۷/۰۱</p> <p>کلیدواژه‌ها: اقتصاد سبز، توسعه پایدار، فقر شهری، شهر مشهد.</p>	<p>مقدمه: اقتصاد سبز یکی از مهم‌ترین جلوه‌های ادغام ابعاد اقتصادی، اجتماعی و محیط زیستی است و بدون آن توسعه پایدار محقق نخواهد شد. هدف این مقاله شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های سازنده اقتصاد سبز در همپوند با کاهش فقر شهری در شهر مشهد است.</p> <p>داده و روش: این پژوهش، از حیث روش جز پژوهش‌های کمی - کیفی، به لحاظ هدف جز پژوهش‌های کاربردی و به لحاظ ماهیت در زمره پژوهش‌های توصیفی و تحلیلی است. در گام اول با استفاده از اطلاعات بلوک‌های آماری مرکز آمار برای شهر مشهد در سال ۱۳۹۵، اقدام به شناسایی پهنه‌های فقر شهری با استفاده از تحلیل‌های فضایی در محیط نرم‌افزار GIS شده است. سپس پهنه‌های فقر شناسایی شده، اقدام به بررسی تأثیر شاخص‌های سازنده اقتصاد سبز بر کاهش فقر شهری شده است و با استفاده از آزمون‌های همبستگی پیرسون و رگرسیون شاخص‌ها مورد تجزیه و تحلیل واقع شدند.</p> <p>یافته‌ها: یافته‌های این تحلیل نشان می‌دهد که مؤلفه‌های دربرگیرنده اقتصاد سبز شامل دسترسی به منابع، سرمایه انسانی، ساختار اقتصادی، مدیریت سبز، سرمایه‌گذاری سبز، مشاغل سبز و حمل و نقل سبز به‌طور معنی داری فقر شهری مشهد را تبیین می‌کند که مقدار آن برابر با ۸۷/۳ درصد است. به عبارتی دیگر، مؤلفه‌های سازنده اقتصاد سبز ۸۷/۳ درصد از تغییرات متغیر فقر شهری شهر مشهد را تبیین می‌کند که مقدار قابل توجهی است.</p> <p>نتیجه‌گیری: با توجه به اینکه مؤلفه‌های سازنده اقتصاد سبز به‌طور معنی داری فقر شهری مشهد را تبیین می‌کنند باید برنامه‌ریزی لازم در این مورد انجام شود که در این پژوهش راهکارهایی را با محوریت اقتصاد سبز در راستای کاهش فقر در پهنه‌های فقیرنشین شهر مشهد آورده شده است.</p>

استناد: استناد: حاتمی نژاد، حسین؛ منصوری اطمینان، ابوالفضل؛ فرهادی، ابراهیم. (۱۴۰۱). واکاوی نقش اقتصاد سبز بر کاهش فقر شهری (مورد پژوهی: شهر مشهد).

جغرافیای اجتماعی شهری، ۹ (۲)، ۲۷۴-۲۵۷. DOI: <http://doi.org/10.22103/JUSG.2022.2084>

© نویسنده‌گان.

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان.

DOI: <http://doi.org/10.22103/JUSG.2022.2084>

مقدمه

در هزاره سوم، فقر و توزیع ناعادلانه درآمد و ثروت، یکی از مهمترین معضلات بشر است و بسیاری از دولت‌های ملی و نهادهای بین‌المللی را به چالش فراخوانده است. اهداف توسعه هزاره که در سال ۲۰۰۰ میلادی مورد توافق رهبران جهانی قرار گرفتند، ریشه‌کنی فقر و گرسنگی، دستیابی همگان به آموزش ابتدایی، کاهش مرگ‌ومیر کودکان، بهبود مادران در چارچوب بهداشت باروری، مبارزه با ایدز و دستیابی به محیط‌زیست پایدار بوده است (Lucci, 2018) که کاهش فقر را در راس دستور توسعه خود قرار داده است. در حقیقت، کاهش فقر به مثابه نخستین هدف از مجموعه اهداف توسعه هزاره، بزرگ‌ترین معضل جهانی است (موحد و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۵).

با این وجود، شهری شدن فقر از بزرگ‌ترین چالش‌های توسعه جهانی است که امروزه بسیاری از شهرهای کشورهای در حال توسعه با آن دست به گریبان هستند (غفاری گیلانده، ۱۳۹۸؛ Kyzyma, 2018). فقر شهری پدیده چندبعدی است و به مثابه یکی از جلوه‌های فقر، مجموعه‌ای از فقر انتقال یافته از جامعه‌ی روستایی (توسط مهاجران به شهر) و نیز تولید و بازتولید شده در جامعه‌ی شهری است که چهره‌ی هولناکی را به شهرها بخشیده است و منجر به شکل‌گیری انواع آسیب‌های اجتماعی و محیطی در محیط‌های شهری شده است (خدائی و تیموری، ۱۳۹۶: ۳۴) که این امر برنامه‌ریزان و مدیران شهری را بر آن داشته که در راستای کاهش فقر شهری به ارائه سیاست‌ها و راهکارهایی مبادرت کنند که در این میان، به نظر می‌رسد کاربست رهیافت اقتصاد سبز به مثابه یک راهبرد نوآورانه که طی سال‌های اخیر توجه زیادی را به خود جلب نموده، می‌تواند چاره‌ساز باشد.

مفهوم اقتصاد سبز برای نخستین بار در سال ۱۹۸۹ میلادی توسط گروهی از اقتصاددانان (از جمله پیرس و همکارانش) پیشرو در زمینه محیط‌زیست لندن (LEEC) ۱ و در گزارشی با عنوان "طرحی برای اقتصاد سبز ۲" مطرح شد (Newton & Cantarello, 2014: 1., UNDP, 2012: 5). چالش‌های پیش‌روی جامعه جهانی همچون بحران‌های اقتصادی و مالی، افزایش جمعیت، عدم امنیت غذایی، تغییرات اقلیمی و غیره باعث شد تا در سال ۲۰۰۹، مجمع عمومی سازمان ملل متحد تصمیم گرفتند تا در سال ۲۰۱۲ یعنی ۲۰ سال بعد از کنفرانس محیط زیست و توسعه در ریودوژانیرو، ۲۰ امین سالگرد اولین اجلاس سران در سال ۱۹۹۲، کنفرانس (ریو ۲۰+) را در همان شهر برگزار کنند. دو مورد از دستور کارهای ریو ۲۰ عبارت بودند از: اقتصاد سبز در در بستر توسعه و ریشه‌کنی فقر (FAO, 2010: 3) و چارچوب‌های بین‌المللی برای توسعه پایدار (UNEP, 2011: 17., UNCTAD, 2011: 1).

اقتصاد سبز یکی از مهم‌ترین جلوه‌های ادغام ابعاد اقتصادی، اجتماعی و محیط‌زیستی است و بدون آن توسعه پایدار محقق نخواهد شد (رمضانی قوام آبادی، ۱۳۹۳: ۱۱۷). برنامه محیط‌زیست سازمان ملل (UNEP) ۳، اقتصاد سبز را به‌عنوان راهکاری که نتایج آن به بهبود رفاه انسانی و برابری اجتماعی، در صورت کاهش قابل توجه (معنادار) مخاطرات محیط زیستی و کمبودهای اکولوژیکی، خواهد انجامید، تعریف می‌کند (UNEP, 2012: 9). اقتصاد سبز، اقتصادی است که منجر به بهبود رفاه انسانی و عدالت اجتماعی از طریق کاهش قابل توجه مخاطرات محیط‌زیستی و کمبودهای اکولوژیکی می‌شود (UNEP, 2011: 16). به بیان ساده‌تر اقتصاد سبز رهیافتی است که به مفاهیمی همچون کربن پایین، کارایی منابع و دربرگیرندگی اجتماعی اشاره دارد. مفهوم عملیاتی اقتصاد سبز بیانگر این نکته است که رشد درآمد و اشتغال توسط سرمایه‌گذاری‌های بخش دولتی و خصوصی به شکلی انجام می‌گیرد که موجب کاهش انتشار کربن و آلودگی، افزایش کارایی منابع و انرژی، جلوگیری از کاهش تنوع زیستی و خدمات اکوسیستمی شود (Bassi, 2014: 88., UNECA, 2012: 1). بنابراین می‌توان اذعان داشت که رهیافت اقتصاد سبز جایگزین توسعه پایدار نیست (UNEP, 2011: 17). بلکه راهکاری در جهت توسعه اقتصاد و

¹. London Environmental Economics Centre

². Blueprint for a Sustainable Economy

³. United Nations Environment Programme

کاهش فقر موازی با حفظ محیط زیست، عدالت اجتماعی و رفاه انسانی می‌باشد. اقتصاد سبز پیش زمینه لازم برای دستیابی پایداری است زیرا دربرگیرنده سه فاکتور اصلی پیشرفت یعنی توسعه اقتصادی، اجتماعی و محیطی است (ابراهیم‌زاده و کاشفی دوست، ۱۳۹۷: ۲).

شهر مشهد به مثابه دومین کلانشهر پرجمعیت ایران پس از تهران، از این قاعده مستثنی نیست. به طوری که پذیرش مهاجران شهری و روستایی از اقصی نقاط کشور و حتی خارج از کشور، طی چند دهه‌ی اخیر به ویژه پس از انقلاب در این کلانشهر رشد پیدا نموده است که نتیجه‌ی این امر کمبود خدمات و افت شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و در نتیجه افزایش فقر شهری بوده است بنابراین چاره‌جویی برای کاهش فقر شهری مشهد ضرورتی اجتناب‌ناپذیر دارد. بدین ترتیب پژوهش حاضر درصدد واکاوی نقش اقتصاد سبز به منظور کاهش فقر شهری مشهد است. بنابراین، این پژوهش در باب انگاشت اقتصاد سبز و فقر شهری درصدد پاسخ به پرسش‌های زیر است:

مولفه‌ها و شاخص‌های سازنده‌ی اقتصاد سبز در همپیوند با کاهش فقر شهری کدامند؟
 کاربست انگاشت اقتصاد سبز چه تاثیری بر مقوله فقر شهری مشهد می‌تواند داشته باشد؟
 چه راهکارهای برنامه‌ریزی را می‌توان با محوریت اقتصاد سبز به منظور کاهش فقر شهری مشهد ارائه نمود؟

پیشینه نظری

در این بخش به بررسی مبانی اصلی این پژوهش از جمله انگاشت اقتصاد سبز و فقری شهری و مفاهیم مرتبط با آن‌ها مبادرت می‌شود که در ادامه آورده شده‌اند.

انگاشت اقتصاد سبز

با گذشت بیش از سه دهه از مطرح شدن رهیافت اقتصاد سبز، هم‌چنان تعریف جامع و مورد توافقی از این رهیافت وجود ندارد (UN, 2012: 4) با این وجود بسیاری از موسسات و سازمان‌های بین‌المللی و همچنین مراکز تحقیقاتی اقدام به تعریف اقتصاد سبز نموده‌اند. از نظر ائتلاف اقتصاد سبز (GEC)^۱، اقتصاد سبز اقتصادی است که با در نظر گرفتن محدودیت‌های زیستی کره زمین، کیفیت زندگی بهتر را برای همه فراهم می‌کند (Green Economy Coalition, 2011). در تعریفی دیگر، سازمان توسعه و همکاری‌های اقتصادی (OECD)^۲ و اتاق بازرگانی (ICC)^۳ نیز اقتصاد سبز را اقتصادی تعریف می‌کنند که در آن "رشد و بهبود اقتصادی" و "مسئولیت‌پذیری محیط‌زیستی" هم‌راستا بوده و هم‌زمان پشتیبان توسعه اجتماعی نیز باشد (UNEP, 2012: 5., Novianti Lukas, 2015).

همچنین اقتصاد سبز اقتصادی است که رفاه اجتماعی را بهبود بخشیده و نابرابری‌ها را کاهش می‌دهد. نسل‌های آینده را در معرض مخاطرات محیطی و کمبودهای اکولوژیک قرار نمی‌دهد. این نوع اقتصاد در پی آن است که با پیوند دادن منافع اجتماعی بلند مدت به فعالیت‌های کوتاه مدت، مخاطرات محیطی را به حداقل برساند. بدین ترتیب اقتصاد سبز عنصر توانمند کننده اهداف غایی توسعه پایدار است (UNCTAD, 2011) همه این تعاریف نشان می‌دهد که اقتصاد سبز یک مفهوم چتر مانند است که شامل مفاهیم مختلف از نظر رشد و رونق یا بهره‌وری و کاهش خطر استفاده از منابع طبیعی می‌شود (Babangida Attahiru & Ibrahim, 2013).

اصطلاح اقتصاد سبز به خودی خود بیانگر بعد اقتصادی توسعه پایدار است. در حقیقت ایده اقتصاد سبز منطبق با ایده توسعه پایدار بوده و ویژگی همه‌جانبه‌نگری و گستردگی آن یعنی دربرگیری سه قطب توسعه اقتصادی، اجتماعی و محیطی و تاکید بر عدالت بین‌نسلی و میان نسلی را دارا است (Fulai, 2011). رهیافت اقتصاد سبز جایگزین توسعه پایدار نیست. بلکه

1. Green Economy Coalition

2. Organization for Economic Co-operation and Development

3. International Chamber of Commerce

راهکاری در جهت توسعه اقتصاد و کاهش فقر موازی با حفظ محیط زیست، عدالت اجتماعی و رفاه انسانی می‌باشد (ابراهیم‌زاده و کاشفی‌دوست، ۱۳۹۷: ۲). هدف کلی اقتصاد سبز این است که به عنوان یک کاتالیزور در جهت دستیابی به توسعه پایدار عمل کند (UNEP, 2011: 17).

انگاشت فقر شهری

فقر به مثابه یک پدیده نامطلوب اقتصادی-اجتماعی، یکی از مهم‌ترین پیامدهای توزیع ناعادلانه و نابرابر درآمدهای ایجاد شده در بین افراد جامعه است. وجود این پدیده در هر جامعه، مبین عملکرد نادرست سازوکار توزیع درآمد و ثروت در درون ساختار اجتماعی-اقتصادی آن جامعه است (سلیمانی مقدم و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۴۲). فقر شهری پدیده چندبعدی است و به مثابه یکی از جلوه‌های فقر، مجموعه‌ای از فقر انتقال یافته از جامعه‌ی روستایی (توسط مهاجران به شهر) و نیز تولید و بازتولید شده در جامعه‌ی شهری است که چهره‌ی هولناکی را به شهرها بخشیده است و منجر به شکل‌گیری انواع آسیب‌های اجتماعی و محیطی در محیط‌های شهری شده است (خدائی و تیموری، ۱۳۹۶: ۳۴).

فقر شهری دارای ویژگی‌هایی شامل؛ در شهر فقیر مهارت کم، دستمزد پایین و بیکاری بالا است؛ محل کار اغلب در بخش غیررسمی و بدون بیمه‌های اجتماعی است؛ بیکاری جوانان مشکل بزرگی است که با مسائل اجتماعی مرتبط است و نبود امنیت اجتماعی است (Chaudhuri, 2015). به طور معمول زندگی در محلات فقیر و پرتراکم، فقدان زیرساخت، کیفیت پایین ابنیه، دسترسی محدود به خدمات، تصرف زمین‌های غیرقانونی از دیگر ویژگی‌های شهرهای فقیر است (لطفی و حسنعلی‌زاده، ۱۹۹: ۱۵۵). از دیگر مشخصه‌های فقیران درآمد کم، کمبود بهداشت و بیسوادی، دسترسی پایین به امکانات و خدمات که از مسائل اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی ریشه گرفته است (Movahhed et al, 2016).

اقتصاد سبز و رابطه آن با فقر شهری

اقتصاد سبز یکی از ابزارهای مهم برای تحقق توسعه پایدار است (FAO, 2010: 3; UNDP, 2012: 5) و از این منظر موجبات حذف فقر، افزایش رفاه عمومی، بهداشت و تحقق عدالت اجتماعی را به دنبال دارد. چشم‌انداز اقتصاد سبز در تلاش برای هدایت توسعه اقتصادی در جهت رسیدن به پایداری است. براساس درک کنونی رهیافت اقتصاد سبز، شامل پنج عنصر اصلی: تولید و استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر، بهره‌وری انرژی، مدیریت و کمینه‌سازی ضایعات، حفاظت و استفاده پایدار از منابع طبیعی موجود و ایجاد شغل سبز می‌شود که از انتقال به یک الگوی پایدار تولید و مصرف پشتیبانی می‌کنند (FAO, 2010: 4; Sida, 2017).

ایده‌های اقتصادی سبز طیف وسیعی از موضوعات را پوشش می‌دهد اما سیاست‌های اصلی آن نشان دهنده وابستگی قوی به راحل‌های مبتنی بر فناوری و بازار برای حل مسائل زیست محیطی است (UNEP, 2011). اقتصاد سبز سعی در بهتر کردن کیفیت زندگی با توجه به شرایط و محدودیت‌های زیستی کره زمین دارد. در مجموع به‌کارگیری رهیافت اقتصاد سبز نتایج مثبتی شامل: تغییر فرایندهای تولید و الگوی‌های مصرف، کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای، کاهش ضایعات و آلودگی‌ها، افزایش کارایی منابع و انرژی، ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، ترویج تجارت پایدار، کمک به کاهش فقر، افزایش رفاه عمومی، تحقق عدالت اجتماعی و غیره در پی دارد (EYA, Saladin & Turok, 2013: 602., Yeyanran & Qiang, 2016). (2014;).

علی‌رغم محبوبیت مفهوم اقتصاد سبز در میان برنامه‌ها و نهادهای بین‌المللی و ملی، مفید بودن و مناسب بودن آن به عنوان راهی به سوی پایداری مورد سوال است (Le Blanc, 2011). از طرفی دیگر با وجود اهمیت اقتصاد سبز در سیستم اقتصادی کشورها موانعی بر سر تحقق آن وجود دارد. اقتصاد سبز، اقتصادی دیر بازده و بلند مدت است و نیاز به سرمایه‌گذاری نسبتاً بالایی دارد (Perkins, 2011). همچنین اقتصاد سبز از حکمروایی خوب به عنوان پیش‌شرط لازم برای دستیابی به توسعه پایدار دفاع می‌کند. چرا که نبود یک ساختار حکمروایی قوی و شایسته باعث می‌شود قدم نهادن در مسیر توسعه پایدار غیرممکن باشد (UNDP, 2012: 6) با این حال ضعف استراتژی سیاست سبز، عدم توجه به پیامدهای سیاسی و نهادی، و

همچنین مسائل مربوط به قدرت و عدالت اجتماعی و محیطی در تحولات "سبز" از دیگر موانع تحقق این اقتصاد به شمار می‌روند (Buseth, 2017).

همان‌طور که اشاره شد، اقتصاد سبز یکی از رهیافت‌های نوینی است که طی سال‌های اخیر توجه زیادی را به خود جلب نموده است. در رابطه با موضوع پژوهش حاضر باید اذعان داشت که پژوهش‌های زیادی در زمینه نقش اقتصاد سبز در کاهش فقر شهری صورت نگرفته است و اصولاً این دو موضوع (اقتصاد سبز و فقر شهری) در بیشتر مواقع به صورت جداگانه مطرح شده است. بدین ترتیب، کمبود پژوهش‌های صورت گرفته در این زمینه، ضرورت پرداختن به این موضوع را دوچندان می‌کند. باین‌وجود در جدول (۱) به برخی از پژوهش‌هایی که ارتباط محتوایی با موضوع این پژوهش دارند، اشاره شده است.

جدول ۱: پیشینه پژوهش

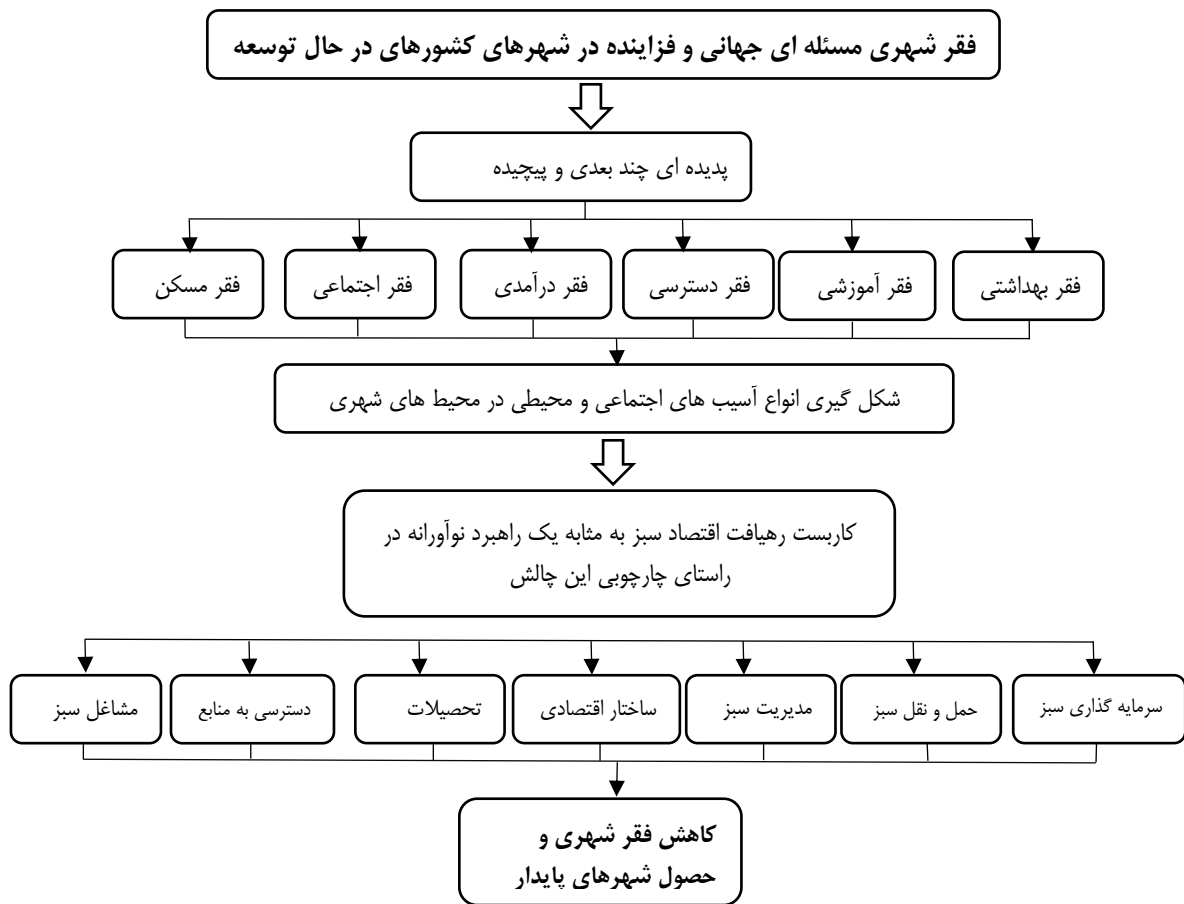
پژوهشگران	سال	عنوان پژوهش	هدف و نتایج پژوهش
Adeleke et al	2019	فقر و اقتصاد سبز در آفریقای جنوبی: ارتباط چیست؟	این پژوهش به بررسی رابطه بین اقتصاد سبز و فقر در آفریقای جنوبی از سال ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۷ می‌پردازد. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که سهم انرژی پاک، انتشار CO ₂ ، شاخص توسعه انسانی، ثبت نام در مدارس متوسطه، امید به زندگی در بدو تولد و دسترسی به برق مهم‌ترین شاخص‌های اقتصاد سبز هستند که تأثیر به‌سزایی بر کاهش فقر دارند، در حالی که سطوح درآمد به نظر می‌رسد تأثیر ضعیفی دارند در نتیجه، تلاش‌ها باید بیشتر بر بهبود شاخص‌های اقتصاد سبز و توسعه پایدار در آفریقای جنوبی متمرکز شود تا سطح فزاینده فقر در این کشور مهار شود.
Mishra	2017	اقتصاد سبز: راه-چاره‌ای برای توسعه پایدار و کاهش فقر	این پژوهش سعی دارد اهمیت اقتصاد سبز را به عنوان ابزاری برای دستیابی به توسعه پایدار و به طور کلی کاهش فقر در کشورهای در حال توسعه بررسی کند. بنابراین نتیجه گیری می‌شود که برای توسعه اقتصادی کشورها، باید بر برنامه‌های اقتصاد سبز و در عین حال حفظ چالش‌های آن که پیشروی برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران قرار می‌دهد، تأکید شود.
Novianti Lukas	2015	اقتصاد سبز برای توسعه پایدار و ریشه کنی فقر	این پژوهش با اشاره به تحقیقات صورت گرفته توسط سازمان‌های بین‌المللی در مورد اقتصاد سبز و معرفی شاخص‌های معرف آن، به بیان نقش و تأثیر این مقوله در مسئله فقر و تحقق توسعه پایدار اشاره می‌کند و بیان می‌دارد که اقتصاد سبز در راستای کاهش فقر و ایجاد مشاغل سبز می‌تواند تأثیرگذار باشد.
Babangida Attahiru & Ibrahim	2013	کاهش فقر؛ اقتصاد سبز و توسعه پایدار	این پژوهش ضمن بیان نقش اقتصاد سبز در توسعه کشورهای در حال توسعه، با هدف پیشنهاد راه‌های ممکن برای به حداقل رساندن چالش‌های جهانی تأثیرگذار بر کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه در زمینه پایداری انجام شده است. بنابراین در ادامه ضمن اشاره به فقر چند بعدی کشورهای در حال توسعه در زمینه ناامنی غذایی، گرسنگی، فقر فرهنگی و غیره، به تأثیر و نقش اقتصاد سبز در فائق آمدن بر این چالش‌ها اشاره نموده است.
Borel-Saladin et al	2013	مشکلات توسعه پایدار در سراسر جهان و سیاست‌های عمومی برای اقتصاد سبز	در این پژوهش تحلیلی از توسعه اجتماعی، اقتصادی و محیطی در سراسر جهان به‌ویژه کشورهای هدف صورت گرفته است و به اهمیت حیاتی رهیافت اقتصاد سبز برای تضمین ثبات توسعه اقتصادی پرداخته است و نتیجه می‌گیرد که مشکلات محیط‌زیستی گریبان‌گیر در همه طبیعت کشورهای جهان است و رهیافت اقتصاد سبز به صورت ویژه مورد تأکید قرار گرفته است و تلاش‌های صورت گرفته در کشور روسیه برای کاهش تأثیرات منفی فعالیت‌های اقتصادی بر محیط‌زیست موفق بوده است و با سیاست‌های توسعه پایدار مطابقت دارد.
UNEP	2011	به سوی اقتصاد سبز؛ رهیافتی در مسیر توسعه پایدار و ریشه‌کنی فقر	این پژوهش پس از بیان مقدمه‌ای در باب مفهوم اقتصاد سبز، اهداف و اصول آن به بیان راهبردهای این رهیافت در راستای تحقق توسعه پایدار و کاهش فقر در کشورهای در حال توسعه می‌پردازد.
فنی و مرصع‌فر	۱۳۹۹	اشتغال سبز و تأثیرات آن بر توسعه پایدار	این پژوهش با تأکید بر مفهوم و زمینه‌های اشتغال سبز در توسعه پایدار شهری و با هدف بررسی عوامل مؤثر در توسعه اشتغال سبز، مؤلفه‌ها و تأثیرات آن بر توسعه پایدار شهرها انجام شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که در تأثیرگذاری اشتغال سبز بر سه بعد اجتماعی، اقتصادی

پژوهشگران	سال	عنوان پژوهش	هدف و نتایج پژوهش
		شهری (مورد مطالعه: کلان‌شهر اصفهان)	و محیط‌زیستی پایداری، بعد اجتماعی، اولویت بیشتری دارد؛ زیرا دربردارنده موضوع آگاه‌سازی، فرهنگ‌سازی، ترویج سبز کردن اشتغال و آموزش آن به‌ویژه در کارآفرینی و از نیازهای اساسی کشور در گسترش اشتغال سبز است.
ابراهیم‌زاده و کاشفی‌دوست	۱۳۹۷	ارزیابی پایداری منطقه‌ای با رویکرد اقتصاد سبز؛ مورد-شناسی شهرستان-های آذربایجان غربی	مدل بارومتر پایداری نشان‌دهنده وضعیت پایداری متوسط استان بوده و همچنین بالا رفتن میانگین هریک از شاخص‌های اقتصاد سبز در منطقه، نقش و تاثیر آن‌ها در تحقق پایداری افزایش می‌یابد و در نتیجه از میان شاخص‌های بررسی شده، شاخص سلامت محیطی و مخاطرات بیشترین نقش و قدرت تبیین را در پیش‌بینی تحقق پایداری در محدوده مورد مطالعه داشته و شاخص خدمات محیطی و رفاه کمترین نقش و قدرت تاثیرگذاری را در تحقق پایداری استان آذربایجان غربی دارد.
رمضانی قوام آبادی	۱۳۹۳	اقتصاد سبز؛ گامی به سوی تحقق توسعه پایدار در حقوق بین‌الملل محیط‌زیست	امروزه دیگر نمی‌توان به توسعه پایدار به عنوان یک انتخاب نگرست بلکه به عنوان یک تعهد است که تمام بازیگران دولتی و غیر دولتی باید برای نیل به توسعه پایدار تمامی مساعی خود را جهت گذار به اقتصاد سبز به‌کار بندند. توجه به سرمایه‌های طبیعی برای هر جامعه‌ای با ارزش است و وجود برنامه‌های کوتاه مدت، میان مدت و دراز مدت در پرتو اقتصاد سبز، رشد و رفاه اجتماعی را برای جامعه به ارمغان خواهد آورد.

داده‌ها و روش‌شناسی

پژوهش حاضر بر آن است تا به واکاوی تاثیر و نقش رهیافت اقتصاد سبز به منظور کاهش فقر شهری مشهد بپردازد. درواقع، این پژوهش درصدد این است تا بررسی کند که مولفه‌ها و شاخص‌های سازنده‌ی اقتصاد سبز تا چه میزان در کاهش فقر در پهنه‌های فقیرنشین شهر مشهد (شکل ۱) می‌تواند موثر واقع شود. بدین ترتیب این پژوهش، از حیث روش جز پژوهش‌های کمی- کیفی، به لحاظ هدف جز پژوهش‌های کاربردی و به لحاظ ماهیت در زمره‌ی پژوهش‌های توصیفی و تحلیلی است. بنابراین در این پژوهش در گام اول با استفاده از اطلاعات بلوک‌های آماری مرکز آمار برای شهر مشهد در سال ۱۳۹۵، اقدام به شناسایی پهنه‌های فقر شهری با استفاده از تحلیل‌های فضایی در محیط نرم‌افزار ARC GIS شده است. در حقیقت، داده‌های کمی این پژوهش به منظور شناسایی پهنه‌های فقرنشین شهر مشهد، با استفاده از روش اسنادی و کتابخانه‌ای جمع‌آوری شده‌اند و نتایج حاصل از آن‌ها با بهره‌گیری از تحلیل‌های فضایی و روهم‌گذاری لایه‌های اطلاعاتی در محیط نرم‌افزار ARC GIS تحلیل شده‌اند. سپس در گام بعدی در پهنه‌های فقیرنشین شناسایی شده شهر مشهد، اقدام به بررسی تاثیر شاخص‌های سازنده‌ی اقتصاد سبز بر کاهش فقر شهری (جدول ۲) شده است. برای این منظور، از روش پیمایش اجتماعی و ابزار پرسشنامه استفاده شده است. جامعه آماری داده‌های کیفی این پژوهش، تمامی متخصصان و پژوهشگران حوزه‌ی شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری شهر مشهد بوده که با روش گلوله برفی، تعداد ۴۰ نفر از آن‌ها مورد پرسشگری قرار گرفتند و اطلاعات حاصل از پرسشنامه آن‌ها با استفاده از آزمون‌های آماری استنباطی همچون آزمون همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چند متغیره مورد تجزیه و تحلیل واقع شده‌اند.

شکل ۱- چارچوب مفهومی پژوهش

جدول ۲- مؤلفه ها و شاخص های سازنده انگاشت اقتصاد سبز در جهت کاهش فقر شهری

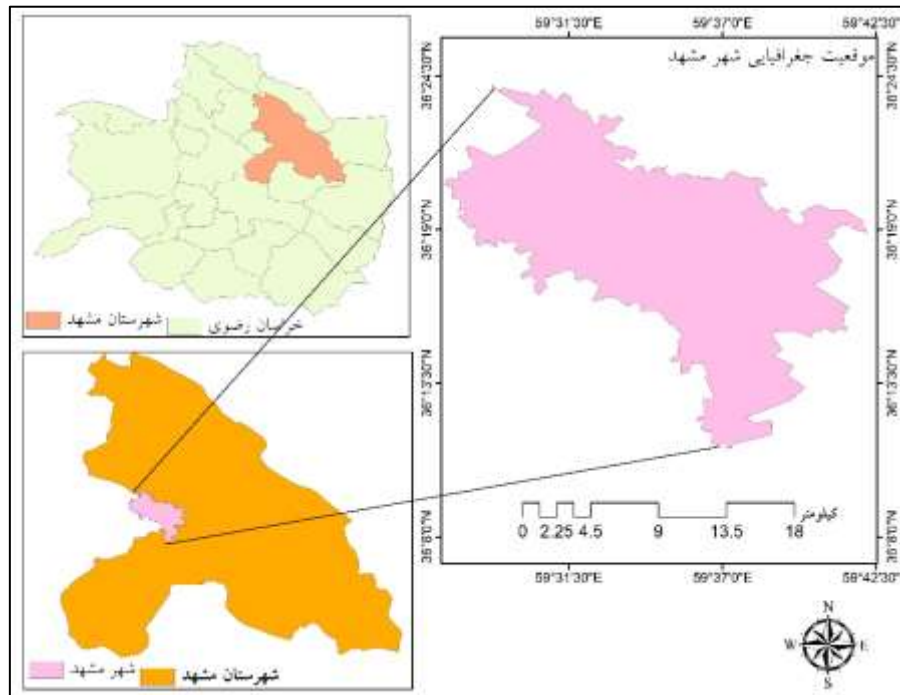
منابع	شاخص	معیار	مفهوم
Adeleke et al, 2019; Lucci, 2018; Tamanini, 2016, Flomenhoft, 2011; Safdari and Farhadi, 2019; Hosseini et al, 2022 ; Hataminejad et al, 2021	- دسترسی به برق - دسترسی به آب سالم - دسترسی به بهداشت و درمان مناسب - پوشش فاضلاب (دسترسی به سیستم فاضلاب در منطقه خدماتی)	دسترسی به منابع	انگاشت اقتصاد سبز در
Adeleke et al, 2019; Movahhed et al, 2016	- میزان باسوادی - میزان باسوادی زنان	سرمایه انسانی	
Lucci, 2018; Yeyanran & Qiang, 2016; Tamanini, 2016; Babangida Attahiru & Ibrahim, 2013; Chaudhuri, 2015, FAO, 2010	- بار تکفل - نرخ اشتغال - نرخ مشارکت اقتصادی	ساختار اقتصادی	مؤلفه ها و شاخص های سازنده فقر شهری جهت کاهش فقر شهری
Sida, 2017, Yeyanran & Qiang, 2016; Tamanini, 2016; Saladin & Turok, 2013; world bank, 2012	- جمع آوری ضایعات - بازیافت و استفاده مجدد از ضایعات	مدیریت سبز	

Adeleke et al, 2019; Sida, 2017; Tamanini, 2016; EEA, 2014; Flomenhoft, 2011; Zanganeh et all, 2020	- سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه - سرمایه‌گذاری در بخش کالاها و خدمات محیطی - سرمایه‌گذاری در بخش انرژی‌های تجدیدپذیر - سرمایه‌گذاری در فناوری‌های محیط زیستی	سرمایه‌گذاری سبز	
Yeyanran & Qiang, 2016, Novianti Lukas, 2015; Bassi, 2014; EEA, 2014; world bank, 2012; UNECA, 2012; و فنی و مرصع فر، ۱۳۹۹	- اشتغال در بخش انرژی‌های تجدیدپذیر - اشتغال در بخش تولید کالا و خدمات محیط‌زیستی - اشتغال در بخش پسماند	مشاغل سبز	
Sida, 2017; Tamanini, 2016; Saladin & Turok, 2013; world bank, 2012	- توسعه حمل و نقل عمومی سبز و غیرفسیلی از جمله برقی - توسعه حمل و نقل غیرموتوری (پیاده و دوچرخه)	حمل و نقل سبز	

قلمرو پژوهش

شهر مشهد مرکز استان خراسان رضوی، دومین شهر پرجمعیت ایران، در طول جغرافیایی ۵۹ درجه و ۱۵ دقیقه تا ۶۰ درجه و ۳۶ دقیقه و عرض جغرافیایی ۳۵ درجه و ۴۳ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۸ دقیقه و در حوضه آبریز کشف‌رود، بین رشته‌کوه‌های بینالود و هزارمسجد و در شمال شرقی ایران واقع است (تصویر ۲). این شهر طی دهه‌های اخیر از رشد جمعیت بالایی برخوردار بوده‌است. به طوری که طی سال‌های ۹۵-۱۳۳۵، جمعیت شهر مشهد از ۲۴۱۹۸۹ به ۳۰۰۱۱۸۴ نفر رسیده است. همچنین براساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵، شهر مشهد دارای ۹۱۴۱۴۶ خانوار و بعد خانوار آن نیز ۳/۲۸ نفر بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵-۱۳۳۵).

شهر مشهد به دلیل وجود بارگاه قدسی حضرت رضا (ع)، زیارتگاه‌ها و بناهای تاریخی متعدد، آرامگاه فردوسی، بیلاقات و تفرجگاه‌های باصفا یکی از عمده‌ترین کانون‌های فرهنگی، مذهبی و گردشگری به شمار می‌رود. وجود دانشگاه‌ها و مراکز علمی معتبر، شهرک‌های صنعتی، نمایشگاه بین‌المللی و کارگاه‌ها و کارخانجات متعدد، مشهد را به یکی از اصلی‌ترین مراکز علمی، صنعتی و کانون مهم فرهنگی و اقتصادی کشور مبدل نموده است. همچنین این شهر بر اساس تقسیمات اداری و مدیریتی شامل ۱۳ منطقه شهرداری است. حمل و نقل داخلی مشهد، توسط سامانه تاکسی‌رانی و اتوبوس‌رانی و قطار شهری انجام می‌شود. همچنین بیش از ۹۳٪ مردم مشهد فارسی‌زبان هستند. تراکم جمعیت در مشهد بیش از نه هزار نفر در هر کیلومتر مربع است. این شهر در سال ۱۳۸۸ رسماً به عنوان «پایتخت معنوی ایران» انتخاب شد (شهرداری شهر مشهد، ۱۴۰۰).

شکل ۲- موقعیت جغرافیایی شهر مشهد

یافته‌ها

در این بخش در راستای پاسخ به پرسش‌های اصلی این پژوهش در گام نخست اقدام به شناسایی پهنه‌های فقیرنشین شهر مشهد شده و سپس اقدام به بررسی تاثیر شاخص‌های سازنده‌ی اقتصاد سبز بر کاهش فقر شهری در این پهنه‌ها مبادرت می‌شود.

شناسایی پهنه‌های فقیرنشین شهر مشهد

همان‌طور که اشاره شد، در گام اول برای این پژوهش اقدام به شناسایی پهنه‌های فقیرنشین شهر مشهد می‌شود که برای این منظور از اطلاعات بلوک‌های آماری مرکز آمار در سال ۱۳۹۵ استفاده می‌شود. باید اذعان داشت که در تدوین شاخص‌های سنجشی فقر شهری برای شهر مشهد (جدول ۳) سعی بر آن بوده تا شاخص‌هایی تدوین شوند که با استفاده از اطلاعات این بلوک‌ها قابل محاسبه باشند. بنابراین در مجموع شاخص‌های سنجشی فقر شهری مشهد در ۳ عرصه اجتماعی شامل میزان باسوادی کل، میزان باسوادی مردان، میزان باسوادی زنان، میزان بی‌سوادگی کل، میزان بی‌سوادگی مردان، میزان بی‌سوادگی زنان و میزان زنان سرپرست خانوار؛ عرصه اقتصادی شامل نرخ مشارکت اقتصادی کل، نرخ مشارکت اقتصادی مردان، نرخ مشارکت اقتصادی زنان، نرخ اشتغال کل، نرخ اشتغال مردان، نرخ اشتغال زنان، نرخ بیکاری کل، نرخ بیکاری مردان، نرخ بیکاری زنان، بار تکفل کل، بار تکفل مردان و بار تکفل زنان و در عرصه کالبدی شامل ریزدانی، میزان واحدهای استیجاری، میزان بادوامی اسکلت ساختمان‌ها، میزان بی‌دوامی اسکلت ساختمان‌ها، میزان بادوامی مصالح ساختمان‌ها، میزان بی‌دوامی مصالح ساختمان‌ها و نسبت مساکن آلونک تدوین شدند.

جدول ۲- مؤلفه‌ها و شاخص‌های سنجشی به منظور شناسایی پهنه‌های فقیرنشین شهر مشهد

عرصه	شاخص	شرح	نوع شاخص
اجتماعی	میزان باسواد کل	جمعیت باسواد بر جمعیت ۶ ساله و بیشتر ضربدر ۱۰۰	منفی
	میزان باسواد مردان	جمعیت باسواد مردان بر جمعیت ۶ ساله و بیشتر مردان ضربدر ۱۰۰	منفی
	میزان باسواد زنان	جمعیت باسواد زنان بر جمعیت ۶ ساله و بیشتر زنان ضربدر ۱۰۰	منفی
	میزان بی‌سواد کل	جمعیت بی‌سواد بر جمعیت ۶ ساله و بیشتر ضربدر ۱۰۰	مثبت
	میزان بی‌سواد مردان	جمعیت بی‌سواد مردان بر جمعیت ۶ ساله و بیشتر مردان ضربدر ۱۰۰	مثبت
	میزان بی‌سواد زنان	جمعیت بی‌سواد زنان بر جمعیت ۶ ساله و بیشتر زنان ضربدر ۱۰۰	مثبت
	میزان زنان سرپرست خانوار	زنان بی‌همسر بر اثر فوت و طلاق تقسیم بر زنان دارای همسر، زنان بی‌همسر بر اثر فوت و طلاق، زنان هرگز ازدواج نکرده، زنان اظهار نشده حداقل یکبار ازدواج کرده وضع‌زنانشویی و زن اظهار نشده وضع‌زنانشویی ضربدر ۱۰۰	مثبت
اقتصادی	نرخ مشارکت اقتصادی کل	جمعیت فعال تقسیم بر جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر ضربدر ۱۰۰	منفی
	نرخ مشارکت اقتصادی مردان	جمعیت فعال مردان تقسیم بر جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر مردان ضربدر ۱۰۰	منفی
	نرخ مشارکت اقتصادی زنان	جمعیت فعال زنان تقسیم بر جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر زنان ضربدر ۱۰۰	منفی
	نرخ اشتغال کل	جمعیت شاغل تقسیم بر جمعیت فعال ضربدر ۱۰۰	منفی
	نرخ اشتغال مردان	جمعیت شاغل مردان تقسیم بر جمعیت فعال مردان ضربدر ۱۰۰	منفی
	نرخ اشتغال زنان	جمعیت شاغل زنان تقسیم بر جمعیت فعال زنان ضربدر ۱۰۰	منفی
	نرخ بیکاری کل	جمعیت بیکار تقسیم بر جمعیت فعال ضربدر ۱۰۰	مثبت
	نرخ بیکاری مردان	جمعیت بیکار مردان تقسیم بر جمعیت فعال مردان ضربدر ۱۰۰	مثبت
	نرخ بیکاری زنان	جمعیت بیکار زنان تقسیم بر جمعیت فعال زنان ضربدر ۱۰۰	مثبت
	بار تکفل کل	جمعیت کل تقسیم بر جمعیت شاغل	مثبت
	بار تکفل مردان	جمعیت کل مردان تقسیم بر جمعیت شاغل مرد	مثبت
	بار تکفل زنان	جمعیت کل زنان تقسیم بر جمعیت شاغل زنان	مثبت
	کالبدی	ریزدانگی	تعداد واحدهای مسکونی زیر ۲۰۰ متر تقسیم بر کل واحدهای مسکونی ضربدر ۱۰۰
میزان واحدهای استیجاری		تعداد واحدهای مسکونی استیجاری تقسیم بر کل واحدهای مسکونی ضربدر ۱۰۰	مثبت
میزان بادوامی اسکلت ساختمان‌ها		تعداد واحدهای مسکونی با اسکلت فلزی و بتنی تقسیم بر کل واحدهای مسکونی ضربدر ۱۰۰	منفی
میزان بی‌دوامی اسکلت ساختمان‌ها		تعداد واحدهای مسکونی با اسکلت سایر تقسیم بر کل واحدهای مسکونی ضربدر ۱۰۰	مثبت
میزان بادوامی مصالح ساختمان‌ها		تعداد واحدهای مسکونی با مصالح آجر و آهن، آجر و چوب و بلوک سیمانی تقسیم بر کل واحدهای مسکونی ضربدر ۱۰۰	منفی
میزان بی‌دوامی مصالح ساختمان‌ها		تعداد واحدهای مسکونی با مصالح تمام آجر یا سنگ و آجر، مصالح تمام چوب، خشت و چوب، خشت و گل و مصالح سایر تقسیم بر کل واحدهای مسکونی ضربدر ۱۰۰	مثبت
نسبت مسکن آلونک		تعداد واحدهای مسکونی چادر، کپر، آلونک، زاغه و غیره تقسیم بر کل واحدهای مسکونی ضربدر ۱۰۰	مثبت

بعد از محاسبه شاخص‌های سنجشی به منظور شناسایی پهنه‌های فقیرنشین شهر مشهد، از آن‌جا که شاخص‌های مورد استفاده دارای مقیاس‌های اندازه‌گیری متفاوتی و همچنین از نوع مثبت و منفی بودند توسط روش بی‌مقیاس سازی فازی، شاخص‌ها بی‌مقیاس شدند. برای این منظور، بی‌مقیاس سازی شاخص‌های مثبت و منفی (روابط ۱ و ۲) به شرح ذیل است:

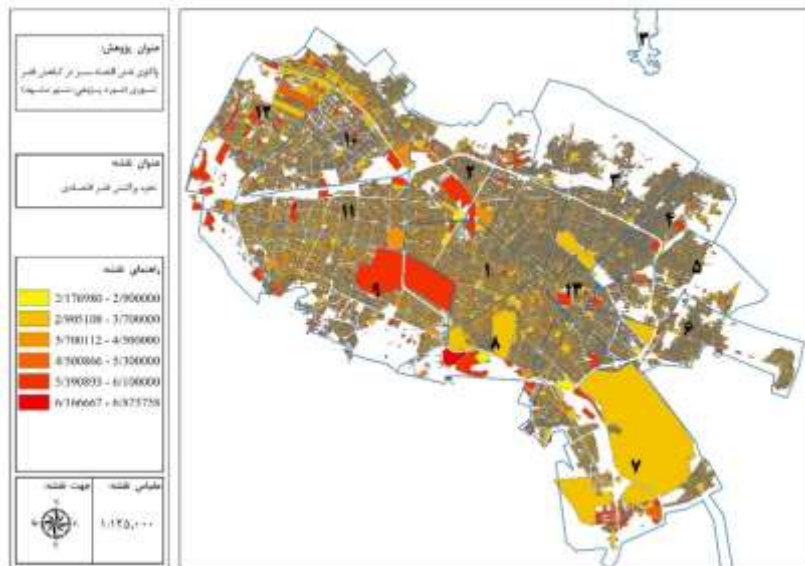
$$n_{ij} = \frac{a_{ij} - \text{Min} a_j}{\text{Max} a_j - \text{Min} a_j}$$

رابطه (۱): بی‌مقیاس سازی فازی شاخص‌های مثبت شناسایی پهنه‌های فقیرنشین شهر مشهد

رابطه (۲): بی‌مقیاس‌سازی فازی شاخص‌های منفی شناسایی
پهنه‌های فقیرنشین شهر مشهد

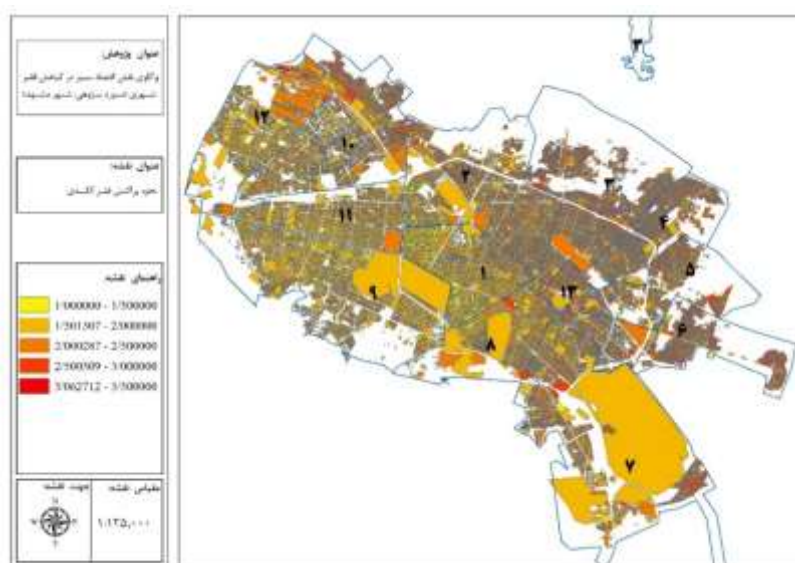
$$n_{ij} = \frac{Maxa_j - a_{ij}}{Maxa_j - Mina_j}$$

پس از محاسبه شاخص‌های بی‌مقیاس شده، از آن‌جا که شاخص‌های مورد استفاده دارای ارزش و اهمیت یکسانی نیستند بدین ترتیب به محاسبه وزن برای شاخص‌های مورد نظر اقدام شده است. بنابراین برای محاسبه وزن شاخص‌ها از روش‌های مختلفی می‌توان استفاده کرد که یکی از مهمترین این روش‌ها بهره‌گیری از روش پنل متخصصان و کارشناسان است، در نتیجه در این پژوهش از ۱۰ نفر از متخصصان و پژوهشگران حوزه‌ی مرتبط با موضوع پژوهش خواسته شد تا به هریک از شاخص‌های موثر در شناسایی پهنه‌های فقیرنشین شهر مشهد بر حسب طیف لیکرت امتیازی بین ۱ تا ۵ داده شود و سپس برای محاسبه وزن شاخص‌ها از تحلیل سلسله‌مراتبی و نرم‌افزار اکسپرت جویس بهره گرفته شده است. در نهایت تمامی شاخص‌های محاسبه شده باهمدیگر جمع شده تا شاخص ترکیبی بدست آید و ماحصل آن نقشه‌های پراکنش فضایی فقر اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و شهری (شکل ۳ تا ۶) برای شهر مشهد بوده است.

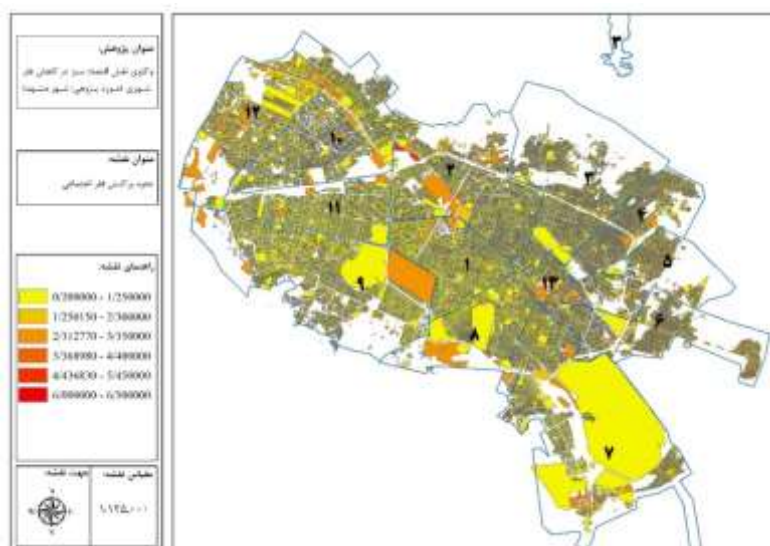
شکل ۳- نقشه پراکنش فضایی فقر اقتصادی در شهر مشهد

همان‌طور که اشاره شد، به منظور شناسایی پهنه‌های فقیرنشین شهر مشهد از منظر اقتصادی، از شاخص‌های نرخ مشارکت اقتصادی کل، نرخ مشارکت اقتصادی مردان، نرخ مشارکت اقتصادی زنان، نرخ اشتغال کل، نرخ اشتغال مردان، نرخ اشتغال زنان، نرخ بیکاری کل، نرخ بیکاری مردان، نرخ بیکاری زنان، بار تکفل کل، بار تکفل مردان و بار تکفل زنان بهره گرفته شده است. نتایج حاصل از پهنه‌بندی فقر بر اساس این مقوله در سطح شهر مشهد حاکی از آن است که بیشتر این پهنه‌ها در مناطق ۲، ۹، ۷ و ۱۲ واقع شده‌اند و مناطق مرکزی شهر مشهد از این منظر در وضعیت مطلوب‌تری قرار دارند.

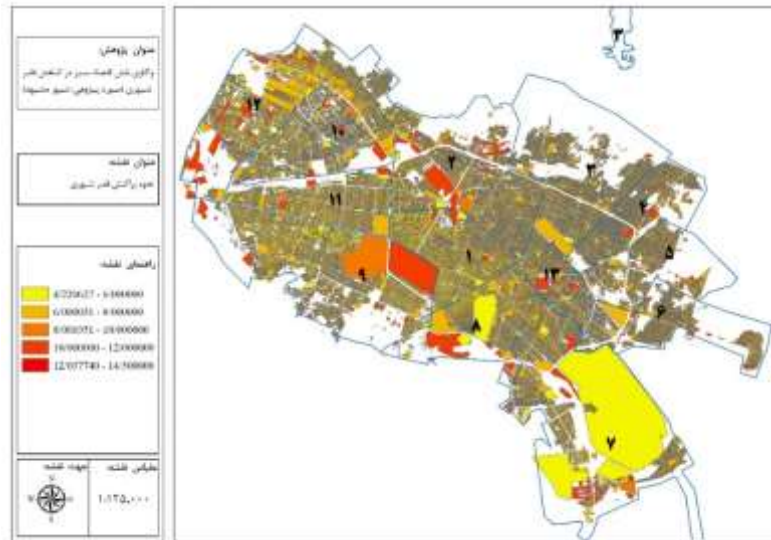
شکل ۴- نقشه پراکنش فضایی فقر کالبدی در شهر مشهد

از سوی دیگر، در راستای شناسایی پهنه‌های فقیرنشین شهر مشهد از منظر کالبدی، از شاخص‌های ریزدانه‌گی، میزان واحدهای استیجاری، میزان بادوامی اسکلت ساختمان‌ها، میزان بی‌دوامی اسکلت ساختمان‌ها، میزان بادوامی مصالح ساختمان‌ها، میزان بی‌دوامی مصالح ساختمان‌ها و نسبت مسکن آلوده استفاده شده است و نتایج حاصل از پهنه‌بندی فقر بر اساس این مقوله در سطح شهر مشهد حاکی از آن است که بیشتر این پهنه‌ها در مناطق ۲، ۳، ۴، ۵ و ۶ واقع شده‌اند و مناطق مرکزی شهر مشهد از این منظر در وضعیت مطلوب‌تری قرار دارند.

شکل ۵- نقشه پراکنش فضایی فقر اجتماعی در شهر مشهد

همچنین به منظور شناسایی پهنه‌های فقیرنشین شهر مشهد از منظر اجتماعی، از شاخص‌های میزان باسوادی کل، میزان باسوادی مردان، میزان باسوادی زنان، میزان بی‌سوادی کل، میزان بی‌سوادی مردان، میزان بی‌سوادی زنان و میزان زنان سرپرست خانوار بهره گرفته شده است و نتایج حاصل از پهنه‌بندی فقر بر اساس این مقوله در سطح شهر مشهد حاکی از آن است که بیشتر این پهنه‌ها در مناطق ۲، ۱۲ و ۱۳ واقع شده‌اند و مناطق مرکزی شهر مشهد از این منظر در وضعیت مطلوب‌تری قرار دارند.

شکل ۶- نقشه پراکنش فضایی فقر شهری در شهر مشهد

در مجموع نتایج پراکنش فضایی فقر اجتماعی، اقتصادی و کالبدی در شهر مشهد گویای این مطلب است که بیشتر پهنه‌های فقر شهری مشهد در حاشیه‌ی این شهر قرار دارند. همچنین از بین مناطق هم می‌توان به مناطق ۲، ۸، ۹ و ۱۲ اشاره کرد که در قیاس با سایر مناطق دیگر مشهد به نسبت پهنه‌های فقیرنشین بیشتری را در خود جای داده است.

تبیین میزان تأثیرگذاری مولفه‌های اقتصاد سبز بر کاهش فقر شهری مشهد

پس از شناسایی پهنه‌های فقیرنشین شهر مشهد، در گام دوم اقدام به بررسی تأثیر مولفه‌های سازنده‌ی اقتصاد سبز بر کاهش فقر شهری مشهد شده است. بدین منظور در قالب پرسشنامه‌ای محقق ساخته تعداد ۴۰ نفر از متخصصان و پژوهشگران حوزه‌ی شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری شهر مشهد به صورت هدفمند مورد پرسشگری قرار گرفتند. روایی پرسشنامه این پژوهش با استفاده از اعتبار محتوایی (نظر متخصصان) و برای پایایی آن از آلفای کرونباخ استفاده شده که مقدار آن برای پرسشنامه این پژوهش ۰/۹۰۱ بوده که نشان از پایایی مطلوب پرسشنامه پژوهش دارد. اطلاعات حاصل از پرسشنامه متخصصان و نخبگان با استفاده از آزمون‌های همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه مورد تجزیه و تحلیل واقع شدند.

جدول ۳- نتایج آزمون همبستگی پیرسون به منظور تبیین رابطه بین مؤلفه‌های سازنده‌ی اقتصاد سبز و کاهش فقر شهری مشهد

فقر شهری (اجتماعی، اقتصادی و کالبدی)			تبیین رابطه بین مؤلفه‌های سازنده اقتصاد سبز و فقر شهری
ضریب همبستگی	سطح معناداری	تعداد پرسش‌شوندگان	
۰/۶۷۳	۰/۰۰۲	۴۰	دسترسی به منابع
۰/۶۱۲	۰/۰۰۶	۴۰	سرمایه انسانی
۰/۵۹۷	۰/۰۸۲	۴۰	ساختار اقتصادی
۰/۷۰۹	۰/۰۰۱	۴۰	مدیریت سبز
۰/۷۲۰	۰/۰۰۰	۴۰	سرمایه‌گذاری سبز
۰/۷۳۲	۰/۰۰۰	۴۰	مشاغل سبز
۰/۵۴۶	۰/۰۶۳	۴۰	حمل‌ونقل سبز

نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین مؤلفه‌های سازنده‌ی اقتصاد سبز و کاهش فقر شهری مشهد (جدول ۳) حاکی از آن است که بین مؤلفه‌های دربرگیرنده‌ی اقتصاد سبز شامل دسترسی به منابع، سرمایه انسانی، ساختار اقتصادی، مدیریت سبز، سرمایه‌گذاری سبز، مشاغل سبز و حمل‌ونقل سبز و همچنین کاهش فقر شهری مشهد (شاخص ترکیبی شامل دسترسی

به برق، دسترسی به آب سالم، دسترسی به بهداشت و درمان مناسب، پوشش فاضلاب، میزان باسوادی، میزان باسوادی زنان، بار تکفل، نرخ اشتغال و نرخ مشارکت اقتصادی) رابطه‌ی معناداری (سطح معناداری برای تمامی مؤلفه‌ها کمتر از ۰/۰۵) وجود دارد. همچنین شدت و جهت رابطه بین مؤلفه‌های این متغیرها نشان از وجود رابطه مستقیم و نسبتاً قوی بین مؤلفه‌های سازنده‌ی اقتصاد سبز و کاهش فقر شهری مشهود دارد که این امر نشانگر آن است که مؤلفه‌های سازنده‌ی اقتصاد سبز بر کاهش فقر شهری مشهود تأثیر گذار بوده و به تأویلی بهتر کاربست انگاشت اقتصادسبز می‌تواند منجر به کاهش فقر شهری در پهنه‌های فقیرنشین شهر مشهود شود.

جدول ۴- نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه به منظور تبیین تأثیر مؤلفه‌های سازنده‌ی اقتصاد سبز بر کاهش فقر شهری مشهود

متغیرهای تبیین کننده	ضریب همبستگی (R)	ضریب تعیین تعدیل شده (Adjusted R2)	ضریب رگرسیونی استاندارد شده (Beta)	آماره F	آماره t	سطح معناداری
دسترسی به منابع	۰/۷۱۷	۰/۸۷۳	۰/۵۱۲	۶۵/۸۰۵	۶/۲۲۴	۰/۰۰۰
سرمایه انسانی			۰/۴۶۵		۵/۵۷۳	۰/۰۰۰
ساختار اقتصادی			۰/۴۰۶		۴/۴۶۷	۰/۰۰۰
مدیریت سبز			۰/۵۶۷		۶/۷۵۲	۰/۰۰۰
سرمایه‌گذاری سبز			۰/۶۲۶		۷/۴۱۹	۰/۰۰۰
مشاغل سبز			۰/۶۵۷		۷/۹۵۵	۰/۰۰۰
حمل و نقل سبز			۰/۳۸۳		۲/۴۸۲	۰/۰۰۰

همچنین برای تبیین میزان تأثیرگذاری مؤلفه‌های سازنده‌ی اقتصاد سبز بر کاهش فقر شهری مشهود، از تحلیل رگرسیون چند متغیره (جدول ۴) بهره گرفته شده است. نتایج این تحلیل نشان می‌دهد که مؤلفه‌های دربرگیرنده‌ی اقتصاد سبز شامل دسترسی به منابع، سرمایه انسانی، ساختار اقتصادی، مدیریت سبز، سرمایه‌گذاری سبز، مشاغل سبز و حمل و نقل سبز به طور معنی‌داری فقر شهری مشهود (شاخص ترکیبی شامل فقر اجتماعی، اقتصادی و کالبدی) را تبیین می‌کند که مقدار آن برابر با ۸۷/۳ درصد است. به عبارتی دیگر، مؤلفه‌های سازنده‌ی اقتصاد سبز ۸۷/۳ درصد از تغییرات متغیر فقر شهری شهر مشهود را تبیین می‌کند که مقدار قابل توجهی است. همچنین با توجه به سطح معناداری و ضریب رگرسیون استاندارد شده برای هر یک از مؤلفه‌های سازنده‌ی اقتصاد سبز، مؤلفه مشاغل سبز در قیاس با سایر مؤلفه‌های سازنده‌ی اقتصاد سبز تأثیر بیشتری در کاهش فقر شهری مشهود می‌تواند داشته باشد. نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای نیز گواه همین ادعا است.

جدول ۵- نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای به منظور سنجش میزان اثرگذاری مؤلفه‌های اقتصاد سبز بر کاهش فقر شهری مشهود

آزمون t تک نمونه‌ای						
میانگین معیار = ۳						مؤلفه‌های سازنده‌ی اقتصاد سبز
فاصله اطمینان ۹۵٪		میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	مقدار تی	
حد بالا	حد پایین					
۱/۳۶	۰/۸۵	۳/۶۲	۰/۰۰۳	۳۹	۵/۸۰۱	دسترسی به منابع
۱/۲۴	۰/۷۳	۳/۴	۰/۰۱۲	۳۹	۳/۸۵۳	سرمایه انسانی
-۰/۳۵	-۰/۸۷	۲/۹۵	۰/۰۲۶	۳۹	-۲/۱۳۸	ساختار اقتصادی
۱/۴۷	۰/۹۶	۳/۸۲	۰/۰۰۲	۳۹	۶/۶۸۶	مدیریت سبز
۱/۵۹	۱/۰۸	۴/۰۵	۰/۰۰	۳۹	۸/۵۸۱	سرمایه‌گذاری سبز
۱/۷۰	۱/۱۹	۴/۴۵	۰/۰۰۰	۳۹	۱۱/۹۷۱	مشاغل سبز
-۰/۲۸	-۰/۷۹	۲/۶۵	۰/۰۳۴	۳۹	-۱/۴۰۱	حمل و نقل سبز
۱/۲۹	۰/۷۸	۳/۵۲	۰/۰۰۹	۳۹	۵/۲۷۳	اقتصاد سبز

براساس نتایج این آزمون (جدول ۵) می‌توان گفت که میانگین مؤلفه‌های سنجشی اقتصاد سبز شامل دسترسی به منابع، سرمایه انسانی، ساختار اقتصادی، مدیریت سبز، سرمایه‌گذاری سبز، مشاغل سبز و حمل‌ونقل سبز به ترتیب برابر با ۳/۴، ۳/۹۵، ۳/۸۲، ۴/۰۵، ۴/۴۵ و ۲/۶۵ بوده و با توجه به این که سطح معناداری این مؤلفه‌ها کمتر از ۰/۰۵ بوده در نتیجه بین میانگین این مؤلفه و میانگین معیار این پژوهش (میانگین معیار = ۳) تفاوت معناداری وجود دارد. بدین ترتیب می‌توان استنباط کرد دسترسی به منابع، سرمایه انسانی، ساختار اقتصادی، مدیریت سبز، سرمایه‌گذاری سبز، مشاغل سبز و حمل‌ونقل سبز در کاهش فقر اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و در مجموع فقر شهری شهر مشهد تأثیرگذار بوده‌اند؛ بنابراین در مجموع می‌توان ادعا داشت که اقتصاد سبز (سطح معناداری آن کمتر از ۰/۰۵ و میانگین آن بالای میانگین معیار) در کاهش فقر شهری مشهد می‌تواند تأثیرگذار باشد.

نتیجه‌گیری

اقتصاد سبز به مثابه راهکاری که در جهت توسعه اقتصادی و کاهش فقر موزی با حفظ محیط زیست، عدالت اجتماعی و رفاه انسانی بوده، طی دهه‌های اخیر مورد توجه بسیاری از دولت‌های ملی و نهادهای بین‌المللی قرار گرفته است. بدین منظور این پژوهش با هدف تبیین نقش رهیافت اقتصاد سبز بر کاهش فقر شهری مشهد به رشته تحریر درآمده است. در نتیجه ابتدا در این پژوهش با استفاده از اطلاعات بلوک‌های آماری (۱۳۹۵)، پهنه‌های فقیرنشین شهر مشهد از منظر اقتصادی، اجتماعی و کالبدی شناسایی شده و در گام دوم مبتنی بر پرسشگری از ۴۰ نفر از متخصصان و نخبگان اقدام به تأثیر مؤلفه‌های اقتصاد سبز بر کاهش فقر در این پهنه‌ها شده است.

طی سال‌های اخیر و به واسطه مطرح شدن انگاشت اقتصاد سبز بسیاری از موسسات و سازمان‌های بین‌المللی و همچنین مراکز تحقیقاتی اقدام به انتشار شاخص‌های جهانی اقتصاد سبز نموده‌اند که در این پژوهش مبتنی با هدف آن و براساس بررسی پژوهش‌های گوناگون، در مجموع مؤلفه‌های دسترسی به منابع، سرمایه انسانی، ساختار اقتصادی، مدیریت سبز، سرمایه‌گذاری سبز، مشاغل سبز و حمل‌ونقل سبز به عنوان مؤلفه‌های دربرگیرنده اقتصاد سبز همپیوند با فقر شهری (شامل فقر اقتصادی، اجتماعی و کالبدی) انتخاب شدند. نتایج آزمون‌های انجام گرفته (آزمون تی تک نمونه‌ای، ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندمتغیره) در این پژوهش حاکی از آن بوده است که در صورت کاربست اقتصاد سبز و مؤلفه‌های سازنده آن می‌توان انتظار کاهش فقر شهری را در پهنه‌های فقیرنشین شهرها و از جمله شهر مشهد داشت. چرا که بین مؤلفه‌های دربرگیرنده اقتصاد سبز شامل دسترسی به منابع، سرمایه انسانی، ساختار اقتصادی، مدیریت سبز، سرمایه‌گذاری سبز، مشاغل سبز و حمل‌ونقل سبز و کاهش فقر شهری مشهد رابطه‌ی معنادار، مستقیم و قوی وجود دارد و همچنین مؤلفه‌های سازنده اقتصاد سبز به‌طور معنی‌داری فقر شهری مشهد را تبیین می‌کنند. همان‌طور که اشاره شد، اقتصاد سبز یکی از رهیافت‌های نوینی است که طی سال‌های اخیر توجه زیادی را به خود جلب نموده است و به واسطه آن، پژوهش‌های زیادی در سطح ایران و جهان طی چند سال اخیر در این باب به رشته تحریر درآمده است. اما با این وجود در رابطه با موضوع پژوهش حاضر باید ادعا داشت که در سطح ایران پژوهش در خور توجهی در این زمینه انجام نگرفته است. همچنین نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش‌های خارجی بررسی شده در پژوهش حاضر هم‌جهت بودند. به‌طوری‌که پژوهش‌های آدلاک و همکاران (۲۰۱۹)، نوویاتی لوکاس (۲۰۱۵)، عطاهیرو و ابراهیم (۲۰۱۳) و بورل سالادین و همکاران (۲۰۱۳) اشاره به رابطه‌ی بین مؤلفه‌های اقتصاد سبز و فقر شهری داشته است که نتایج حاصل از آزمون‌های ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندمتغیره برای این پژوهش نیز موید این نکته بوده است. بنابراین از نوآوری‌های این پژوهش در قیاس با سایر پژوهش‌هایی که به لحاظ محتوایی با موضوع پژوهش حاضر شباهت دارند، می‌توان به جامعیت شاخص‌های سنجشی (چارچوب سنجشی پژوهش در برگیرنده شاخص‌های همپیوند بین اقتصاد سبز و فقر شهری بوده است)، گستردگی نمونه آماری پژوهش

و بهره‌گیری از آزمون‌های آماری استنباطی به منظور تبیین نوع رابطه بین مولفه‌های اقتصاد سبز و فقر شهری اشاره کرد. از سوی دیگر کمبود پژوهش‌های فارسی صورت گرفته در این زمینه مزید بر علت بوده است.

پیشنهادها

برخی از مهمترین راهکارهایی را که می‌توان با محوریت اقتصاد سبز در راستای کاهش فقر در پهنه‌های فقیرنشین شهر مشهد به کار بست، اشاره شده است:

- سرمایه‌گذاری در گسترش استفاده از منابع انرژی تجدیدپذیر
- ترویج کسب‌وکارهای سبز (انرژی‌های نو، مشاغل سبز و غیره)
- بازیافت و استفاده مجدد از ضایعات
- آموزش کارآفرینی برای جوانان در کسب‌وکارهای سبز از جمله صنعت بازیافت، انرژی های نو و کشاورزی ارگانیک و غیره
- ظرفیت‌سازی برای توسعه سرمایه‌گذاری‌ها و شرکت‌های کوچک مقیاس و ایجاد و تقویت بازارهای سبز
- تامین امکانات و تسهیلات زیربنایی و روبنایی مورد نیاز ساکنان
- آشنایی ساکنان با ایده‌های کسب‌وکارهای سبز (از جمله مصالح ساختمانی سبز، بازیافت زباله، فروش مواد غذایی دوستدار محیط‌زیست، خدمات نظافتی سبز، مبلمان نظافتی و غیره)
- گسترش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در بخش کسب‌وکارهای سبز (خدمات مالی، بسته‌بندی، محصولات دست‌ساز طبیعی و غیره)

منابع

- ابراهیم‌زاده، عیسی؛ کاشفی‌دوست، دیمین. (۱۳۹۷). *ارزیابی پایداری منطقه‌ای با رویکرد اقتصاد سبز؛ موردشناسی شهرستان‌های استان آذربایجان غربی*. فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای. ۸(۲۷)، ۱۸-۱.
- DOI: [10.22111/gajj.2018.3911](https://doi.org/10.22111/gajj.2018.3911)
- خدائی، زهرا؛ تیموری، سمیه. (۱۳۹۶). *تحلیلی بر پراکنش فضایی فقر شهری در نواحی شهر خرم‌آباد*. فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی - فرهنگی. ۶(۳)، ۵۸-۳۳.
- رضائی، قوام آبادی، محمدحسین. (۱۳۹۳). *اقتصاد سبز: گامی به سوی تحقق توسعه پایدار در حقوق بین‌الملل محیط‌زیست*. دوفصلنامه دانشنامه حقوق اقتصادی (دانش و توسعه سابق). ۲۱(۶)، ۱۴۱-۱۲۸. DOI: [10.22067/le.v21i6.45080](https://doi.org/10.22067/le.v21i6.45080)
- سلیمانی مقدم، هادی؛ زندی، رحمان؛ اکبری، ابراهیم. (۱۴۰۰). *پهنه‌بندی و تحلیل فضایی فقر شهری با استفاده از تحلیل‌های مکانی (مورد مطالعه: شهر مشهد)*. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی. ۲۱(۶۰)، ۲۵۸-۲۳۹. DOI: [10.52547/jgs.21.60.239](https://doi.org/10.52547/jgs.21.60.239)
- غفاری گیلانده، عطا؛ ده زاده سیلابی، پروین؛ نظم‌فر، حسین؛ محمدی، علیرضا. (۱۳۹۸). *شناسایی و تحلیل فضایی گستره‌های فقر شهری با استفاده از آمار فضایی در محیط GIS (مطالعه موردی: شهر اردبیل)*. فصلنامه علمی-پژوهشی جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای). ۹(۴)، ۲۶۲-۲۴۷. DOI: [20.1001.1.22286462.1398.9.4.38.8](https://doi.org/10.1001.1.22286462.1398.9.4.38.8)
- فتی، زهره؛ مرصع‌فر، سعیده. (۱۳۹۹). *اشتغال سبز و تاثیرات آن بر توسعه پایدار شهری (مورد مطالعه: کلان‌شهر اصفهان)*. فصلنامه علمی اقتصاد و مدیریت شهری. ۹(۱)، ۱۳-۱. DOI: [20.1001.1.23452870.1399.9.33.1.3](https://doi.org/10.1001.1.23452870.1399.9.33.1.3)
- مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵-۱۳۳۵، سرشماری عمومی نفوس و مسکن.

موحد، علی؛ ولی نوری، سامان؛ حاتمی نژاد، حسین؛ زنگانه، احمد؛ کمانرودی کجوری، موسی. (۱۳۹۵). *تحلیل فضایی فقر شهری در کلان شهر تهران*. فصلنامه علمی - پژوهشی اقتصاد و مدیریت شهری. ۴(۳)، ۳۶-۱۹.

DOI: [20.1001.1.23452870.1395.4.15.2.7](https://doi.org/10.1001.1.23452870.1395.4.15.2.7)

- Adeleke, O., Josue, M., Nsiah, Ch. (2019). *Poverty and green economy in South Africa: What is the nexus?*. Cogent Economics & Finance, 7(1),1-13. DOI: [10.1080/23322039.2019.1646847](https://doi.org/10.1080/23322039.2019.1646847)
- Attahiri, Y. B., Ibrahim, A. (2013). *Poverty to Alleviation: Green economy and sustainable development - a review*. International Journal of Engineering Science Invention .1(4),1-7.
- Andrea, B. (2014). *Using simulation models for green economy policy making: A comparative assessment*. Review of Business and Economics Studies. 2(1), 88-99.
- Borel-Saladin, J. M., Turok, I. N. (2013). *The green economy: incremental change or transformation? Environmental Policy and Governance*. 23(4), 209-220. doi:10.1002/eet.1614.
- Buseth, J. T. (2017). *The green economy in Tanzania: From global discourses to institutionalization*. Geoforum.86(2017), 42-52. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2017.08.015>
- Chaudhuri, S. (2015). *Urban poor, economic opportunities and sustainable development through traditional knowledge and practices*. Global Bioethics. 26(2), 86-93. <http://dx.doi.org/10.1080/11287462.2015.1037141>.
- Dual Citizen, L. L. C. (2016). *The Global Green Economy Index-GGEI 2016: Measuring National Performance in the Green Economy*. Washington DC. New York. USA.
- EEA. (2014). *Resource-efficient green economy and EU policies*. European Environment Agency. doi:10.2800/18514.
- Hataminejad, H., Latifi, O., Farhadi, E., Abbasi, M. (2021). *An Analysis of Economic and Institutional Resilience Against Floods in Izeh Neighborhoods*. Geography and Territorial Spatial Arrangement. 11(40), 131-158. DOI: [10.22111/gaij.2021.6516](https://doi.org/10.22111/gaij.2021.6516)
- Hosseini, A., Farhadi, E., Hussaini, F., Pourahmad, A., Seraj Akbari, N. (2022). *Analysis of spatial (in) equality of urban facilities in Tehran: an integration of spatial accessibility*. Environment, Development and Sustainability. 24(5), 6527-6555. <https://doi.org/10.1007/s10668-021-01715-3>.
- Safdari Molan, A., Farhadi, E. (2019, June). *Spatial Analysis of the Proximity Effects of Land Use Planning on Housing Prices (Case Study: Tehran, Iran)*. International Conference on Computational Science and Its Applications. 642-659. https://doi.org/10.1007/978-3-030-24302-9_46.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (2010). *Payments for Environmental Services with the Context of the Green Economy*. Natural Resources Management and Environment Department Food and Agriculture Organization of the United Nations. Rome.italy.
- Grande Ortiz, M. (2011). *Is the concept of a green economy a useful way of framing policy discussions and policymaking to promote sustainable development?* Natural Resources Forum. 35 (1), 63-72. <https://doi.org/10.1111/j.1477-8947.2011.01347.x>.
- Ge, Y., Zhi, Q. (2016). *Literature review: The green economy, clean energy policy and employment*. Energy Procedia. 88, 257-264.
- Kyzyma, I. (2018). *Rural-urban disparity in poverty persistence*. IRP Focus. 34(3), 1-7.
- Le Blanc, D. (2011). *Special issue on green economy and sustainable development*. Natural resources forum. 35(3),151-154. doi:10.1111/j.1477-8947.2011.01398.
- Lucci, P., Bhatkal, T., Khan, A. (2018). *Are we underestimating urban poverty?* World development. 103(2018), 297-310. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2017.10.022>

- Mishra, P. K. (2017). **Green economy: A panacea for sustainable development and poverty reduction**. Journal of International Economics. 8(1), 19-28.
- Movahhed, A., Vali Noori, S., Hataminejad, H., Zanganeh, A., Kamanroodi Kajouri, M. (2016). **Spatial analysis of urban poverty in Tehran metropolis**. Journal of Urban Economics and Management. 4(15), 19-36.
- Newton, A. C., Cantarello, E. (2014). **An introduction to the green economy**. Earthscan. Abingdon. UK.
- Lukas, E. N. (2015). **Green Economy for Sustainable Development and Poverty Eradication**. Mediterranean Journal of Social Sciences. 6(6 S5), 434-443.
- Perkins, S. (2011). **Green Growth AND Transportation**. International Transport from at the OCED, Paris.
- Sida. (2017). **Green Economy why what and how?** enterprise-development.org.
- UNCTAD. (2011). **the Green Economy: Trade and Sustainable Development Implication**. Geneva. Switzerland.
- UNDP. (2012). **Green Economy in Action: Articles and Excerpts that Illustrate Green Economy and Sustainable Development Efforts**.
- UNEP. (2011). **towards a green economy: pathways to sustainable development and poverty eradication**. Nairobi.
- UNEP. (2012). **Measuring Progress towards a Green Economy**.
- United Nations Economic Commission for Africa. (2012). **A Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication: What are the Implications for Africa?**
- United Nations. (2012). **the future we want**. Final Declaration of the UNCSD conference. Rio de Janeiro.
- Zanganeh Shahraki, S., Ahmadifard, N., Farhadikhah, H., Fotouhi Mehrabani, B., Haydari, A., Abdali, Y., ... Salvati, L. (2020). **Spatial planning, urban governance and the economic context: The case of 'mehr'housing plan, Iran**. Land. 9(5), 169. <https://doi.org/10.3390/land9050169>.